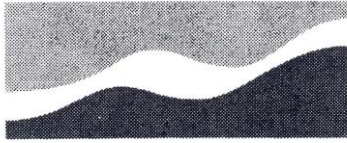

Norsk namnelag

Namnemotar i Noreg

Når begynte vi å få namnemotar i Noreg? Innføringa av kristendommen førte til store endringar i namnetilfanget i Noreg. Såleis fekk vi kristne namn som *Maria*, *Cecilia*, *Jakob* og *Peter* til Norden, jf. t.d. *Maria Haraldsdotter*, *Cecilia Gyrdsdotter*, *Jakob Olavsson* og *Peter Byrdesvein* (alle nemnt i *Snorre*). Men representerer dei kristne namna ein namnemote? Eg vil seia nei. Da folk tok i bruk dei kristne namna for mange hundre år sidan, hang dette saman med ei djupare endring i samfunnet – overgangen frå den gamle gudetrua til kristendommen. Sjølvte moteomgrepet går ikkje på slike djuptgripande endringar, men meir på "krusningar på overflata", t.d. hårmotar til ulike tider.

Dobbeltnamn

Det er fyrst når vi kjem ut på 1700-talet, at vi kan tala om namnemotar i Noreg. Frå utlandet fekk vi da inn fleirnamnsmoten, t.d. *Hanna Petrina* og *Maria Georgina*. Ja, somme foreldre pryda barna sine med enda fleire fornamn, t.d. *Gerhard Wilhelm Christopher* og *Helena Margretha Nicolina Antonetta*. I folketeljinga av 1801 er det 8,0 % av kvinnene og 3,4 % av mennene som ber minst to fornamn. Her ser vi forresten eit allment trekk ved namnemotar: Ein ny mote gjør mest utslag i kvinnenamna. Seinare har det jamna seg meir ut for dobbeltnamna, og på 1900-talet er det mindre forskjell mellom kjønna i dobbeltnamnbruken.

Det var fyrst og fremst tyskarar som introduserte fleirnamnsmoten i Noreg, men ettersom denne moten hadde fått tidligare fotfeste i Danmark enn i Noreg, var det også ein del embetsmannsfamiliar frå Danmark som bidrog til at moten spreidde seg i Noreg. Det var særlig overklassa, t.d. prestar og offiserar, som tok i bruk den nye namnemoten, og dette er eit vanlig sosialt mønster når ein namnemote spreier seg: Han begynner i overklassa og spreier seg etter kvart til lågare sosiale lag.

Kvinnenamn laga av mannsnamn

Ovafor har eg nemnt *Helena Margretha Nicolina Antonetta*. Ho representerer også ein annan namnemote på 1700-talet: kvinnenamn på *-inal/-ine* og *-etta/-ette* – jf. *Nicolina Antonetta*. Denne namnemoten slår ut i full blom på 1800-talet, men det er også nokre spor av denne moten alt på 1600-talet. Såleis er det ei dansk prinsesse som i 1650 får namnet *Wilhelmine Ernestine*. Det vi ser her, er at jenter blir oppkalla etter mannlige slektningar, t.d. *Wilhelm*.

Dette er noko nytt på denne tida, for før vart jentene oppkalla etter andre kvinner. Etter kvart er det fleire suffiks (endingar) som blir tekne i bruk, og på 1800-talet er desse blant dei vanligaste:

-e/-a	Anton-e, Anton-a
-ine/-ina	Jens-ine, Jens-ina
-ette/-etta	Jon-ette, Jon-etta
-y	Jens-y

Dette oppkallingssystemet kjem egentlig frå katolske land, der det var vanlig å bruke bl.a. suffikset *-a* på jenter som var "oppkalla" etter ein helgen, t.d. *Stefana* etter St. Stefan. I Norden utvida ein dette systemet slik at også andre namn enn helgennamn kunne inngå i slike namn, t.d. *Ingvarda* og *Arvida*. Det mest brukte suffikset på 1800-talet var *-ine*, og da var slike *-ine*-namn særlig brukt som det andre namnet, t.d. *Anne Wilhelmine*. Av dei som hadde eit dobbeltnamn i Nord-Noreg i perioden 1865–1900, var det heile 29 % som bar eit *-ine*-namn som det andre namnet.

På 1800-talet var det altså mote å kalle opp jenter over kjønnskiljet, t.d. *Antona* etter farfar *Anton*. Korleis var det den motsette vegen – å kalle opp gutar etter kvinnelige slektningar? Nei, det førekom nesten ikkje, t.d. *Cathrinus* etter *Cathrine* og *Gurin* etter *Gurine* (jf. Aukrusts "Gurin med reverompa"). Det var altså mye gjevare å bli oppkalla etter ein mannlig enn etter ein kvinnelig slektning. I dag – med auka likestilling – vil ein kalle dette kjønnsdiskriminering.

Den nordiske namnerenessansen

Frå omtrent 1860 kom det ein ny namnemote, den nordiske namnerenessansen. Inspirert av nasjonalromantikken tok da nordmenn i bruk namn frå sagatida, t.d. *Hjördis*, *Dagny*, *Gudrun*, *Gunnar*, *Sigurd* og *Sverre*. Slike namn fann foreldra i Snorre og annan sagalitteratur. Dette var namn som hadde legi i dvale i mange hundre år, og som nå vart *gjenfødd* (jf. *renessanse*). Også denne namnemoten fekk fyrst innpass i overklassa, men mot slutten av 1800-talet er ein del av desse namna, t.d. *Hjördis* og *Dagny*, mest brukt i lågare sosiale lag i dei store byane. Her kan vi observere ein "namnedynamikk" i klassesamfunnet på 1800-talet: Etter kvart som overklassa oppdaga at fornamna "deira" var tekne i bruk i lågare sosiale lag, måtte dei finne nye namn til barna sine for å halde på avstanden til lågare sosiale lag.

Dei nordiske namna har vorti enda meir populære utover på 1900-talet. Av dei gutane som var fødd i 1900, var det litt over 30 % som fekk nordiske namn. Utover på 1900-talet har det gått jamt og sikkert oppover med dei nordiske namna til toppen vart nådd i 1950-åra. Da var

det litt over 60 % av gutane som fekk nordiske namn. Deretter gjekk det nedoverbakke, og i år 2000 var det berre 16 % av gutane som fekk slike namn. Like før hadde forresten den nedgåande kurva for dei nordiske mannsnamna kryssa den oppstigande kurva for dei bibelske mannsnamna.

Namn frå Bibelen og andre kyrkjelige namn

I 2006 er topplista for gutar prega av bibelske og andre kyrkjelige namn – med 10 namn blant dei 14 mest populære (her med rangnummer i parentes):

Jonas (1), Mat(h)ias (2), Andreas (4), Elias (5), Kristian/Christian (6), Sebastian (7), Markus/Marcus (8), Tobias (10), Martin (11), Lukas (14).

Nokre av desse namna var så å seia ikkje brukt på 1800-talet. Såleis var det berre tre menn som hadde helgennamnet *Sebastian* i folketeljinga av 1900, og ein av dei var typisk nok ein sokneprest. Moten med bibelske mannsnamn begynte i 1970-åra da omtrent 5 % av gutane hadde eit slikt namn. Deretter har det gått gradvis oppover med desse namna, og av gutane fødd på 2000-talet er det omtrent 20 % som har eit bibelsk namn. Korleis kan vi forklare denne namnemoten? Kyrkjene er ikkje akkurat stappfulle under gudstenesta i dag, og det må vera andre grunnar enn religiøse til at desse namna har vorti så populære. Det er ikkje berre i Noreg, men også i mange andre land i Europa at dei bibelske mannsnamna toppar namnelistene i dag. Ei mulig forklaring på populariteten kan vera at ein del av desse namna fyrst vart populære i USA, særlig i det såkalla "bibelbeltet" i det søraustlige USA. Ettersom religionen spelar ei viktig rolle i dette området, er det rimelig at det her er kristendommen som ligg til grunn for populariteten for dei bibelske namna. I seinare tid har Europa teki imot sterke kulturimpulsar frå USA (film, popmusikk osv.), og det er naturleg at vi også har vori mottakelige for namneimpulsar derifrå. Men når foreldre i Europa har gitt barna sine bibelske namn, har dei ofte ikkje assosiert dei med Bibelen, men heller omtolka dei som internasjonale namn. Det er nok på den bakgrunnen vi kan forklare internasjonal stavemåte i nokre av desse namna, t.d. *Marcus*, *Lucas*, *Noah*, *Sarah* og *Leah*. Om norske foreldre hadde funni dei i Bibelen, ville dei nok ha skrivi dei slik dei er stava der, t.d. *Markus*, *Lukas*, *Sara* og *Lea*.

Hilda og Hilde – "a-mote" og "e-mote" i kvinnenamn

Eg har hittil vist korleis ulike kulturimpulsar kan ligga til grunn for namnemotane, t.d. nasjonalromantikken som bakgrunn for den nordiske namnerenessansen. På tvers av slike kulturimpulsar kan det påvisas bestemte strukturelle motemønster. Slike mønster er lettast å påvise for kvinnenamna, bl.a. for tostava namn med utlyd på *-a* og *-e*, t.d. *Hilda* og *Hilde*. Tidlig på 1900-talet har vi ein "a-mote" da namn som *Hilda*, *Laura*, *Lina*, *Magda*, *Minda*, *Ragna* og

Olga er populære. Når vi så kjem lenger ut på 1900-talet, tek "e-moten" over, t.d. *Grete, Tove* og *Wenche*. Særlig vanlige blir dei frå omtrent midten av hundreåret, t.d. *Bente, Hanne, Hege, Helle, Hilde, Jane, Janne, June, Lene, Line, Mette, Stine, Tone, Tonje, Trine, Trude*. Men litt seinare er det duka for ei ny "a-bølgje", men da med heilt andre namn enn dei som dominerte tidlig på 1900-talet, t.d. *Anja, Ina, Lena, Linda, Nina, Pia, Tanja, Tina*. Innafor same strukturtype kan vi finne både utanlandske og nordiske namn, t.d. *June, Grete, Wenche – Tove, Hege, Tone*.

Korte namn

Ein annan strukturtype som vart særlig vanlig i mannsnamn, var einstava namn, t.d. *Fred, Jan, Kai, Kjell, Svein, Ulf, Dan, Glenn, Jim, Jo, Jørn, Ken, Kim, Pål, Stig, Tom, Trond*. Dei fleste av desse begynner å gjøra seg gjeldande i mellomkrigstida og når ein topp midt på 1900-talet. Også einstava kvinnenamn har blomstringstida si i denne perioden, t.d. *Aud, Bjørg, Brit, Liss, Unn, Ann, Gro, Gry, Gunn, Siv*. Desse namna er både nordiske og utanlandske, t.d. *Kjell, Svein, Ulf, Stig, Trond – Jan, Kai, Glenn, Jim, Ken*. Når vi ser på topplista for gutar i 2006, må vi heilt ned på 38. plass for å finne eit namn med éi staving: *Mats/Mads*. Til samanlikning var det heile 8 kortnamn blant dei 12 vanligaste namna i perioden 1925–29: *Odd, Jo(h)n, Per, Leif, Rolf, Kjell, Knut, Hans*.

Kvifor går namnepopulariteten i bølger?

Når vi studerer namnekurver, vil vi oppdaga at det vanlige mønsteret er at namnepopulariteten går i bølger. Såleis får *Hege* ei bratt stigning i 1960-åra, deretter ein topp i 1970-åra før det går fort nedoverbakke i 1980-åra. Viss mange namn følgjer same kurvemønster inspirert av spesielle kulturimpulsar i samtida, talar vi gjerne om ein namnemote, t.d. den nordiske namnerenessansen som kan knytast til nasjonalromantikken på 1800-talet. Men i mange tilfelle kan ikkje namnepopulariteten forklarast som utslag av ein namnemote. Når namnekurvene går så mye opp og ned, heng nok dette saman med at foreldra gjerne vil unngå namn frå sin eigen generasjon. I 1990-åra var det mange mødrer som heitte *Hege*, men det var svært få av døtrene deira som fekk dette namnet. Namna bør altså verke nye og originale om dei skal ha appell til foreldra. Eit utslag av dette ser vi i *Linus*. I 2006 var det 112 gutar som fekk dette namnet, mens det i perioden 1900–1975 berre var 23 menn som hadde dette namnet.

Nå treng ikkje namna vera så å seia ubrukte for at dei skal ha appell til foreldra. Dette ser vi bl.a. i *Karoline* som var mye brukt i 1880-åra, og som steig til nesten gamle høgder i 1990-åra da det var 1,3 % av jentene som hadde dette namnet. I mellomtida var *Karoline* lite brukt, særlig midt på 1900-talet. På dette tidspunktet verka trulig ikkje namnet spesielt attraktivt for foreldre – kanskje fordi namnet da vart assosiert med gamle koner i 80-årsalderen? Dei fleste

av dei som heitte *Karoline* i 1960-åra, var jo fødd i 1880-åra. Det er særleg for nokre kvinnenamn vi kan registrere slike "100-årsbølgjer" for namnepopulariteten, dvs. ca. 100–120 år mellom popularitetstoppane.

© Gulbrand Alhaug